

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΤΑΘΗΣ

ΜΝΗΜΟΝΑΡΙ

“ἡ ἀνάπτυξη τοῦ γνωστικοῦ ἀντικειμένου
τῆς ‘Βυζαντινῆς Μουσικολογίας - Ψαλτικῆς Τέχνης’
σὲ πλήρη Τομέα”
9 Ἀπριλίου 2002

προοίμιο

Ἀγαπητοί μου, ὄλοι ἐσεῖς·

§ Ἴσως γνωρίζετε, κάποιοι, ἀπ’ τὰ διάφορα γραφτά μου –τοὺς Καταλόγους χειρογράφων κ. ἄ–, ὅτι “μνημοναρίζω” τὴν ἐποχή μου, ἀνέκαθε. Δηλαδή, ἀσχολοῦμαι μὲ τὸ ἀνεπιτήδευτο λογοτεχνικὸ εἶδος, ποὺ ἐγὼ καὶ τὸ πρωτοσκέφτηκα καὶ τὸ βάφτισα ΜΝΗΜΟΝΑΡΙ, μὲ ἡμερολογιακὸ χαρακτῆρα. Εἶναι μιὰ φυσικὴ καταφυγή μου καὶ θέληση, σχεδὸν καθημερινὴ ἢ κυριολεκτικὰ “κατανυχτερινή”, νὰ κλείνω κάποι’ ἀπ’ τὰ ἐνδιαφέροντά μου, μὲ ὅσο

☛ Ὁμιλία στὸ «8ο ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικολογικῆς Ἑταιρείας, Ἀθήνα 25-27 Νοεμβρίου 2016» ~ Μέγαρο Μουσικῆς Ἀθηνῶν. Τὸ Συνέδριο αὐτὸ ἦταν ἀφιερωμένο στὴν ἀγλαόκαρπη εἰκοσιπενταετία λειτουργίας τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἡ πρώτη –στὴν ὁποία ἦταν ἐνταγμένη καὶ ἡ Ὁμιλία μου– ἀπ’ τὶς δυὸ εἰδικὲς συνεδρίες μὲ τίτλο “Ἀρχαία, Βυζαντινὴ καὶ Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Μουσικὴ” καὶ μὲ προεδρεύοντα τὸν καθηγητὴ Ἀχιλλεῖα Χαλδαιάκη πραγματοποιήθηκε στὴν συνεδριακὴ αἴθουσα τοῦ Μεγάρου τὴν Κυριακὴ 27 Νοεμβρίου 2016 τὸ δίωρο 10:00-12:00. Συναπτὰ ἀκολούθησε καὶ ἡ δευτέρη ὁμότιτλη συνεδρία.

γίνεται αντικειμενικό τρόπο, μέσα σὲ ἓνα κείμενο μὲ ἀέναη ροή. Ἦγγραφα παλαιότερα: “Τὰ Μηνονάρια εἶναι πολυδύναμα κείμενα, ὡσὰν καὶ τὰ Συναξάρια. Ὅλα χωροῦν σ’ αὐτά· καὶ φιλολογία καὶ θεολογία καὶ ποίηση καὶ μουσική, κι ὅ,τι ἄλλο, κι ὅλα μὲ τίμια καθημερινὰ ἄμφια καὶ μὲ δικές τους μορφές, ἂν θέλεις κι ἂν ξέρεις νὰ ἱερουργεῖς τὸν λόγο καὶ νὰ σοῦ ἐπιβάλλεται αὐτὸς πρῶτα σὲ σένα, καὶ νὰ προβάλλεται ὕστερα ἔξω ἀπὸ σένα, καὶ νὰ στέκει ὀλόρδος καὶ ἀντράνταχος...” [ΤΙΜΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΝ, σ. 260].

Πέρα ἀπ’ τὶς Αὐτοβιογραφίες μου, τρία εἶναι τὰ μεγάλα ΜΝΗΜΟΝΑΡΙΑ, καὶ μόνο τὸ ἓνα ἐκλείσει· τὸ ΣΙΝΑΪΤΙΚΟ ΜΝΗΜΟΝΑΡΙ (1967). Τὰ ἄλλα δύο, ποῦ κρατοῦν ἀκόμα ἀπ’ τὴν μίαν ἄκρη τὸν “μίτο” - τὸ νῆμα τῆς σκέψης μου, καὶ μαζὶ κρατοῦν κι ἐμένα ζωντανὸν καὶ “γρήγορον”, εἶναι τὸ ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟΝΑΡΙ καὶ τὸ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟ ΜΝΗΜΟΝΑΡΙ μου. Καὶ δίπλα σ’ αὐτὰ κι ἓνα ἄλλο, τὸ ΜΝΗΜΟΝΑΡΙ ΠΕΡΙΤΙΠΡΕΠΟΝ. Ξεπερνοῦν τὶς τρεῖς χιλιάδες –κοντὰ τέσσερις τώρα– σελίδες αὐτὰ τὰ γραφτά μου.

§ Καὶ λίγοι, πάλι, δὲ γνωρίζετε ὅτι ἡ στέρεη κειμενικὴ δομὴ, ὡς καταγραφή μὲ τὰ δάχτυλα τῶν φτερουγισμάτων τοῦ νοῦ, βρίσκει, ἀρκετὲς φορές –ὅσες ἡ χρεία καὶ ἡ δημιουργικὴ ὁρμὴ τὸ καλεῖ– τὴν τέλεια ἔκφρασή της σὲ ὀργανωτικὰ κείμενα, ὅπου δὲν χωροῦν ἀμφισημίες, πάρεξ ἂν εἶναι σκόπιμες. Καὶ τέτοια κείμενά μου ἀποτελοῦν δυὸ κατηγορίες.

- Πρώτη· ἡ ἐκπόνηση καὶ κατάρτιση τριῶν Καταστατικῶν: α) ἡ Ἰδρυτικὴ Πράξη τοῦ Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας (1972), β) ἡ Ἰδρυτικὴ Πράξη καὶ τὸ Καταστατικὸ τοῦ Χοροῦ Ψαλτῶν “Οἱ Μαῖστορες τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης” (1985), γ) τὸ Καταστατικὸ τῆς Ἀστικῆς Ἑταιρείας μὲ τὸ ὁμότιτλο μουσικολογικὸ περιοδικὸ “Ανατολῆς τὸ Περιήχημα” (1998).

- Δεύτερη· τὰ Προγράμματα Σπουδῶν: α) Μεταπτυχιακὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς “Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς” στὸ Ballmand τῆς Τρίπολης τοῦ Λιβάνου (Απρίλιος 1998)· β) ἡ Σύσταση καὶ τὸ Μεταπτυχιακὸ Πρόγραμμα “Χριστιανικὴ Λατρεία” στὸ Τμῆμα Κοι-

νωνικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1985-86)· γ) τὸ Πρόγραμμα τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν ~ μὲ ἐκδοση τῶν δύο πρώτων Ὁδηγῶν Σπουδῶν (1991, 1993), καὶ σὲ δακτυλόγραφη μορφή μέχρι τὸ 2004-5· δ) τὸ Πρόγραμμα τοῦ Τμήματος Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς καὶ Ψαλτικῆς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς – Ἰωάννινα (2006).

• Ἐμπνεύσεις καὶ ὄραματισμοὶ εἶναι καταγραμμένες καὶ σὲ διάφορα Ὑπομνήματα, μὲ κυριώτερο τὸ “Περὶ βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ ἐθνικῆς μουσικῆς παιδείας γενικώτερα”, τὸ 1980, ποὺ κυκλοφορήθηκε μὲ τίτλο “Καλονάρχημα” τὸ 1981, ὅπου προτείνεται ἡ δημιουργία Μουσικῶν Σχολείων καὶ Ἀνωτάτης Μουσικῆς Ἀκαδημίας, τόσο πρόωμα! Σὲ παραπέρα σκέψεις, εἰδικὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας, στὸν πρακτικὸ κυρίως χῶρο τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, κινοῦνται καὶ δυὸ ἄλλα δημοσιεύματά μου, σχετικά πρόσφατα· στὴ Θεσσαλονίκη 2011 “Ἡ Ψαλτικὴ Τέχνη σήμερα”, καὶ στὴν Βελλᾶ Ἰωαννίνων τὸν ἴδιο χρόνο “Περιψαλτολογία”.

§ Τὰ εἶπα ὅλα αὐτὰ προοιμιακὰ ἐδῶ, ὄχι βέβαια ἀπὸ αὐταρέσκεια, ἀλλὰ ὡς πληροφόρηση γεγονότων καὶ πράξεων τετελεσμένων, καὶ μὲ τὸ πρόσημο μάλιστα τῆς δημοσιοποίησής τους, γιὰ τὴν καλύτερη πρόσληψη καὶ τοῦ ἀποσπάσματος ἀπ’ τὸ ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟΝΑΡΙ μου ποὺ θέλω εὐθὺς τώρα νὰ ξεδιπλώσω ἐνώπιόν σας. Κι αὐτὸ τὸ ... “Μουσικολογικοῦ Μνημοναρίου Στάθῃ τὸ ἀνάγνωσμα” τὰ ἔχει ὅλα, ὅσα προανάφερα. Ὁ τρόπος καταγραφῆς, βέβαια, εἶναι προσωπικός - ὑποκειμενικός· τὰ γενόμενα ὅμως τότε ἔγιναν ὅπως ἀναγράφονται. Μάρτυρες οἱ ἀναφερόμενοι μὲ τὸ ὄνομά τους. Εἶναι λίγες σελίδες τῆς ἱστορίας τοῦ Τμήματός μας, τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κατὰ τὸ δέκατο ἔτος, τότε, τὸ 2002, λειτουργίας του.

Ἡ ἀγλαόκαρπη εἰκοσαπενταετία του τώρα, πάτησε γερὰ σὲ πολλοὺς ἀναβαθμούς, τοὺς ὁποίους ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἔγνοια τῶν ἀγα-

πητῶν συναδέλφων πανεπιστημιακῶν διδασκάλων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ τῶν ἀγαπητῶν ἢ καὶ ἀγαπητοτέρων φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν μας ἔστησαν μὲ τὴν ἐμπειρία καὶ τὶς γνώσεις τους καὶ μὲ τὴν φρεσκάδα τῆς θέλησης καὶ τῶν δραματισμῶν τους. Ἕνας ἀπ' τοὺς ἀναβαθμοὺς αὐτοὺς ἦταν καὶ τὰ ὅσα τελεσφοροῦνταν τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 2002 καὶ τὰ μνημονάρισε ἡ πέννα μου.

ΜΝΗΜΟΝΑΡΙ, 9 Ἀπριλίου 2002

«Σήμερα, μέρα Τρίτη 9 Ἀπριλίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 2002, ὄλο τὸ πρωινὸ στὸ γραφεῖο μου στὸ κτήριο τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, στὰ Ἄνω Ἰλίσια, συντελέσθηκε, ὡς σχέδιο, ἡ πλήρης ἀνάπτυξη τοῦ γνωστικοῦ ἀντικειμένου τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας μὲ συνακόλουθη τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη – Θεωρία καὶ Πράξη. Ἡ χαρὰ μου εἶναι μεγάλη, ἡ ἱκανοποίηση μεγαλύτερη καὶ οἱ προσδοκίες μου μεγαλώτατες! Ἄν ἀναλογισθῶ ὅτι τὸ ὄνειρό μου κι οἱ δραματισμοί μου, ὅταν ἐπέστρεψα στὴν Ἑλλάδα, τὸ 1970, ὕστερα ἀπ' τὴν πάλη, στὴν Ἑσπερία, στὰ μαρμαρένια ἀλώνια γιὰ τὸ δεμέλιωμα τῆς ἐπιστήμης τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καὶ τὴν ὀρθὴ ἐρμηνεία τῆς σοφῆς σημειογραφίας της, ἦταν ἡ ἴδρυση μιᾶς ἔδρας στὸ Πανεπιστήμιο, γιὰ τὸ ἀνέβασμα τῆς Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς στὴν πανεπιστημιακὴ περίοπτη θέση ποὺ τῆς ταιριάζει, μὲ ἕνα, ἔστω, ἢ δυὸ μαθήματα, δὲν μπορῶ παρὰ ν' ἀναφωνήσω κατευχαριστημένος τώρα· “Δόξα τῷ Θεῷ!”.

Καὶ πράγματι, ~ α) καὶ Ἴδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας ἰδρύθηκε στὴν Ἑλλάδα, τὸ 1970, κι εἶμαι τώρα Διευθυντής του κατ' εὐδοκία Θεοῦ, ~ β) καὶ πρώτη ἔδρα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας ἰδρύθηκε στὴν ἐνιαία τότε Θεολογικὴ Σχολή (1978), στὴν ὁποία

ἤμουν ὑποψήφιος “ἐπικουρικὸς Καθηγητὴς” (ἔτσι ἦταν ὁ τίτλος τότε), ὅπου στὴ συνέχεια –ἀπ’ τὴν 17 Ἰανουαρίου 1983– ὡς Ὑφηγητὴς ἢ “ἄμισθος ἐπικουρὸς Καθηγητὴς” καὶ στὴ συνέχεια ὡς Ἀναπληρωτὴς Καθηγητὴς (1985) πρωτοδίδαξα τὰ δύο πανεπιστημιακὰ μαθήματα “Βυζαντινὴ Μουσικολογία” καὶ “Βυζαντινὴ Μουσικὴ – Ψαλτικὴ”, ~ γ) καὶ Τμῆμα Μουσικῶν Σπουδῶν συστήθηκε στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, ὅπου, ἀπ’ τὸ 1992 καὶ δῶδε, ὡς ἐκλεγμένος Καθηγητὴς ἀνέπτυξα τέσσερα - πέντε βασικὰ “ὑποχρεωτικὰ” μαθήματα, –δηλαδή, “Βυζαντινὴ Μουσικολογία (Εἰσαγωγή)”, “Βυζαντινὴ Σημειογραφία”, “Μορφολογία τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς”, “Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς”, “Λειτουργικὴ καὶ Τελετουργικὴ”– , καὶ δύο-τρία ἐλεύθερα ἐπιλεγόμενα μαθήματα, –δηλαδή “Βυζαντινὴ Μελοποιία”, “Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας - Ὑμνολογίας”– , τοῦ εὐρύτερου γνωστικοῦ ἀντικειμένου Βυζαντινὴ Μουσικολογία, στὸ ὁποῖο ὑπέδειξα καὶ ἀναδείχθηκαν συνεργάτες οἱ ἀπ’ τοὺς πρώτους μαθητὲς μου ὑποψήφιοι διδάκτορες τότε Ἀχιλλέας Χαλδαιάκης καὶ Δημήτριος Μπαλαγεῶργος. Καὶ ἰδοὺ τώρα τὰ ἕξι - ἑπτὰ μαθήματα τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καὶ Ψαλτικῆς Τέχνης ἀναπτύχθηκαν σὲ εἴκοσι δύο - εἴκοσι τέσσερα καὶ συναποτελοῦν ἕναν αὐτόνομο Τομέα· τὸν Τομέα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας!

Δοξασμένο τὸ ὄνομά σου, Θεέ μου! ὅτι ἐπιβλέπεις καὶ εὐδοκεῖς στὴν δημιουργία ἔργων, ποὺ συμβάλλουν στὴν καλὴ αὐξηση τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς γνώσεως καὶ εἶναι “σοὶ εὐάρεστα”, ὡς συντελοῦντα στὴν καλύτερη ὕμνηση τῆς δόξας τοῦ ὀνόματός σου!

Σήμερα, λοιπόν, 9 Ἀπριλίου 2002, κάλεσα στὸ γραφεῖο μου τὸν Λέκτορα Ἀχιλλέα Χαλδαιάκη καὶ τὸν Διδάκτορα - ἐπιστημονικὸ συνεργάτη Δημήτριο Μπαλαγεῶργο καὶ ἀνταλλάξαμε ἀπόψεις καὶ βαλθήκαμε νὰ διατυπώσουμε σὲ τίτλους μαθημάτων τὶς ἐμπνεύσεις μας καὶ τοὺς ὀραματισμούς μας γιὰ τὴν πληρέστερη δυνατὴ ἀνάπτυξη τοῦ γνωστικοῦ λεγομένου ἀντικειμένου “Βυζαντινὴ Μουσικολογία - Ψαλτικὴ Τέχνη”. Εἶχε

προηγηθῆ ἡ διάκριση - χωρισμὸς τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν σὲ τέσσερις Τομεῖς, ἥτοι Τομέα Ἱστορικῆς καὶ Συστηματικῆς Μουσικολογίας, Τομέα Ἐθνομουσικολογίας, Τομέα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καὶ Τομέα Μουσικῆς Ἀκουστικῆς καὶ Τεχνολογίας. Στὴν καταλυτικὴ συνεδρίαση τῆς 13 Μαρτίου 2002, συνεισέφερα μὲ σχετικὸ γραπτὸ ὑπόμνημα - πλαίσιο τῶν ἀρχῶν ποὺ πρέπει νὰ διέπουν τὴν ἀνάπτυξη τῶν μαθημάτων στοὺς Τομεῖς καὶ τὴν κατάστροψή τους σὲ δύο κύκλους σπουδῶν, ὅπως ὥριζε ὁ σχετικὸς Νόμος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας τότε, ἓνα τριετῆ γιὰ βασικὰ μουσικολογικὰ μαθήματα ἀπὸ ὄλο τὸ φάσμα τοῦ μουσικολογικοῦ ἐπιστητοῦ, καὶ ἓνα διετῆ γιὰ μαθήματα εἰδικεύσεως προσφερόμενα ἀπὸ κάθε ἓνα Τομέα. Τὸ Ὑπόμνημά μου ἐκεῖνο, ἔγινε δεκτὸ καὶ ἀπετέλεσε τὸν ἄξονα τῶν συζητήσεων γιὰ τὸ καταστάλλαγμα τῶν ἀπόψεων σὲ συγκεκριμένο νέο Πρόγραμμα. Τὸ μεταφέρω κι ἐδῶ, γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πράγματος.

Α ν α δ ι ἄ ρ θ ρ ω σ η
Προγράμματος Σπουδῶν

(εἰσήγηση – {πλαίσιο συσκέψεων} Γρ. Θ. Στάθης,
2 Φεβρουαρίου 2002)
συζητήθηκαν στὶς 13 Μαρτίου 2002

δ ι ο ι κ η τ ι κ ῆ δ ο μ ῆ

α. να ληφθῆι υπ' ὄψη ο χωρισμὸς τοῦ Τμήματος σὲ τέσσερις τομεῖς:

- Ἱστορικῆς Μουσικολογίας*
- Ἐθνομουσικολογίας*
- Βυζαντινῆς Μουσικολογίας*
- Μουσικῆς Ἀκουστικῆς καὶ Τεχνολογίας*

και να λαμβάνεται φροντίδα για ισόρροπη ἀνάπτυξη των τομέων

αα. να γίνει σαφές ὅτι ο κάθε τομέας δεν χορηγεί Πτυχίο, και επομένως τα μαθήματα που προσφέρονται ἀπό τους τομείς είναι βασικά και υποχρεωτικά μαθήματα για ὅλον τον κύκλο σπουδών

β. να προσδιορισθεῖ το περιεχόμενο του πτυχίου:

- αν είναι ενιαίο

- αν προχωρήσουμε σε πτυχία ειδικεύσεως, και σε τέτοια περίπτωση,

ποιές θα είναι οι ειδικεύσεις:

πρώτη, Μουσικολογίας ;

δεύτερη, Μουσικοπαιδαγωγικών ;

τρίτη, Σύνθεσης ;

τέταρτη, Βυζαντινῆς Μουσικολογίας - Ψαλτικής ;

γ. να αποφασισθεῖ ἡ διάκριση σε κύκλους σπουδών:

- ἕναν βασικό και υποχρεωτικό

- και ἄλλον ἕνα ειδικότερο

§ ο βασικός κύκλος θα είναι τριετής και ο ειδικότερος διετής ;

§ ο δεύτερος κύκλος να ἔχει εκπόνηση πτυχιακῆς εργασίας, που μπορεῖ να οδηγήσει σε μετεξέλιξή του σε Μεταπτυχιακὸ Δίπλωμα ;

δ. να σκεφθούμε αν πρέπει να αναπτύξουμε σπουδές πρακτικῆς φύσεως τῆς Μουσικῆς, δηλαδή:

- Θεωρητικά τῆς Μουσικῆς, α) του πενταγράμμου, και β) τῆς βυζαντινῆς σημειογραφίας

- Ὀργανα, α) πιάνο, β) βιολί, γ) ταμπουράς, δ) ...

§ σε μια τέτοια περίπτωση θα πρέπει ἡ ἀνάπτυξη αὐτῆ να

γίνει στον δεύτερο κύκλο σπουδών, και ίσως πρέπει να καθορισθούν και άλλες ειδικεύσεις ακριβώς της πρακτικής μουσικής.

μ α θ ή μ α τ α

α. η διάκριση των μαθημάτων σε υποχρεωτικά (Υ) και επιλεγόμενα (ΕΕ) είναι τηρητέα υποχρεωτικώς από το Νόμο Πλαίσιο

§ να αποφασισθεί αν πρέπει να διατηρήσουμε την διάκριση των υποχρεωτικών μαθημάτων σε Υ, ΥΠ, σε ΥΕ, σε ΥΣ (Σεμινάρια)

§ να αποφασισθεί η εκπόνηση Πτυχιακής Διατριβής, στον δεύτερο κύκλο, ανεξάρτητα από τις σεμιναριακές εργασίες, οι οποίες πρέπει να διατηρηθούν (δύο ή τρεις) στον πρώτο κύκλο, και ο τρόπος αξιολόγησής τους από διμελή επιτροπή διδασκόντων καθηγητών

§ να εξετασθεί η περίπτωση ανάθεσης και υποχρεωτικής παράδοσης ολιγοσέλιδων εργασιών στα υποχρεωτικά μαθήματα του πρώτου κύκλου, σε συνάρτηση με την φύση της εξέτασης στο τέλος των εξαμήνων (προφορικής ή γραπτής)

β. να καθορισθεί η απαραίτητη αλληλουχία και προαπαίτηση μαθημάτων

γ. να προσδιορισθούν τα υποχρεωτικά μαθήματα των τομέων και συνυφανθούν οργανικά στο πρόγραμμα σπουδών

γγ. να διατυπωθούν και προσδιορισθούν τα μαθήματα ειδίκευσης, ανά τομέα, για τον δεύτερο κύκλο και να ορισθεί η συγγένεια και συνάφεια μαθημάτων που θα αλληλοπροσφέρονται από τους τομείς

δ. να ανασυνταχθεί ο κατάλογος των προσφερομένων

μαθημάτων και να οριοθετηθεί ο αριθμός τους (περισσότερα από 48, ἢ με τα κρυφά δεύτερα εξάμηνα των ΥΠ 56 ;)

§ σε συνάρτηση με τον αριθμό μαθημάτων και διακρίσεώς τους σε Υ, ΥΕ, ΕΕ, κλπ. να ορισθεί ο αριθμός μονάδων για την λήψη του Πτυχίου.

Στὴ συνάφεια τῶν κανονιστικῶν ρυθμίσεων τότε γιὰ τὸ σύνολο πρόγραμμα καὶ τὴν ὁρατὴ πλέον ἀνάπτυξη καὶ ἀναγκαιότητα, ὁ κάθε Τομέας νὰ προσφέρει πολλὰ μαθήματα εἰδικεύσεως στὸν δεύτερο διετῆ κύκλο, περίπου 12 - 13 μαθήματα, εἶχε κυοφορηθῆ σχεδὸν στὸ μυαλό μου τὸ πλέγμα τῶν μαθημάτων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας. Ἀνάλογες σκέψεις εἶχαν στὸ νοῦ τους καὶ ὁ Ἀχιλλέας καὶ ὁ Δημήτρης. Μιὰ πρώτη καλὴ ἀρχὴ ἦταν ἡ ὕπαρξη τῶν μέχρι σήμερα προσφερομένων στὸ Τμήμα μας μαθημάτων Βυζαντινῆς Μουσικολογίας, –συστηματικά, ἱστορικά, θεωρητικά, πρακτικά, παρεπόμενα– , ποὺ πολὺ φιλότιμα ἀναπτύξαμε αὐτὰ τὰ δέκα χρόνια λειτουργίας τοῦ Τμήματός μας.

Αὐτὰ τὰ μαθήματα εἶναι τὰ ἐξῆς:

Υποχρεωτικά (Υ)

Εἰσαγωγή στη Βυζαντινὴ Μουσικολογία

Ἱστορία της Βυζαντινῆς και Μεταβυζαντινῆς Ψαλτικῆς Τέχνης

Υποχρεωτικά Πρακτικά (ΥΠ)

Αναλυτικὴ Βυζαντινὴ Σημειογραφία. Θεωρία και Πράξη

Μουσικὴ Καταγραφή στη Βυζαντινὴ Σημειογραφία

Υποχρεωτικά Επιλεγόμενα (ΥΕ)

Βυζαντινὴ Σημειογραφία και Παλαιογραφία

Μελοποιία - Μορφολογία της Βυζαντινῆς Μουσικῆς

Υποχρεωτικά Συγγραφικά - Σεμινάριο (ΥΣ)

Το Ψαλτήρι του Δαβὶδ στη Βυζαντινὴ Μελοποιία

Προσωπογραφία Μελουργῶν κατὰ τόπους

Τα Εἶδη της Βυζαντινῆς Μελοποιίας

Ελεύθερα Επιλεγόμενα (ΕΕ)
 Βυζαντινή Υμνολογία και Μετρική
 Βυζαντινή Λειτουργική - Τελετουργική
 Αναλυτική Βυζαντινή Σημειογραφία I
 Αναλυτική Βυζαντινή Σημειογραφία II

Μὲ βάση αὐτὰ τὰ μαθήματα, ἔπρεπε νὰ σκεφθοῦμε καὶ συσχεφθοῦμε ἂν κάποια ἀπ' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ καταργήσουμε ἢ κάποια νὰ τ' ἀλλάξουμε ὡς πρὸς τὴν διατύπωσή τους ἀλλὰ καὶ τὸ συγκεκριμένο περιεχόμενό τους, καὶ κυρίως κάποια ἄλλα νέα νὰ προτείνουμε καὶ ὀριστικοποιήσουμε. Κι ἔπρεπε νὰ προτείνουμε ἓνα πρόγραμμα ποὺ νὰ ἀνταποκρίνεται στὶς ἀνάγκες καὶ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ νέου Προγράμματος σπουδῶν τοῦ Τμήματος· δηλαδή, νὰ καλύπτει τὴν ἀπαιτήση τῶν ὑποχρεωτικῶν μαθημάτων καὶ τῶν ὑποχρεωτικῶν ἐπιλεγομένων στὸν Α' τριετῆ βασικὸ κύκλο σπουδῶν, καὶ νὰ ἐπαρκεῖ, ἔστω στὸ ἐλάχιστο στὴν ἀνάγκη ἀναπτύξεως μιᾶς εἰδικεύσεως στὸν Β' διετῆ κύκλο, γιὰ τὴν πιθανὴ περίπτωση ποὺ κάποιοι φοιτητὲς θὰ θελήσουν νὰ διακούσουν μαθήματα μόνο Βυζαντινῆς Μουσικολογίας. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ Τομέας πρέπει νὰ καλύψει τὴν ἀνάγκη προσφορᾶς τουλάχιστον 13 μαθημάτων. Κι αὐτό, παραπέρα, σημαίνει, ὅτι ὑπάρχει ἡ εὐχέρεια καὶ ἡ δυνατότητα προσφορᾶς καὶ ἄλλων μαθημάτων, ἰδίως ἐλευθέρων ἐπιλεγομένων καὶ ὑποχρεωτικῶν ἐπιλεγομένων, γιὰ νὰ ἔχουν, ἀκριβῶς τὴν δυνατότητα οἱ φοιτητὲς νὰ “ἐπιλέγουν” ἀλλοιῶς καὶ τὰ ἐπιλεγόμενα μαθήματα εἶναι (=καταντοῦν) “ὑποχρεωτικά”.

Ὑστερα ἀπὸ πολλὴ περίσκεψη καὶ μὲ τὸ νοῦ στὶς δυνατότητες ποὺ ἔχουμε τώρα, ἀλλὰ καὶ στὶς μέλλουσες γενεὲς τῶν ὅσοι θὰ θελήσουν νὰ ἐντρυφήσουν τὰ βυζαντινοδίδακτα σπουδάσματα στὴν Ψαλτικὴ Τέχνη καὶ μαζί τὴν Ἱστορία καὶ Ὑμνολογία, τὴν Λειτουργικὴ καὶ Τελετουργικὴ, μέσα σὲ τρεῖς ὥρες, οἱ τρεῖς μας, καταγράψαμε τοὺς τίτλους τῶν μαθημάτων τοῦ “Τομέως τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας”. Τοὺς καθαρογράφησα σὲ δυὸ φύλλα χαρτί, μὲ “ἰόχροη” μελάνη, ποὺ ἀγαπῶ, γιὰτὶ εἶναι τὸ χρῶμα τῶν

μανουσιῶν ποὺ ὑπεραγαπῶ ἀπὸ παιδί, καὶ τοὺς τίτλους τῶν κατηγοριῶν τῶν μαθημάτων μὲ ἐρυθρόχροη μελάνη, σημείωσα στὴν κάτω δεξιὰ γωνία καὶ τῶν δυὸ φύλλων τὴν ἡμερομηνία “9 Ἀπριλίου 2002” κι ἔβαλα τὴν ὑπογραφή μου, καὶ κάλεσα τοὺς φίλους μαθητές μου, Ἀχιλλέα καὶ Δημήτρη, νὰ υπογράψουν καὶ αὐτοί· ὑπέγραψαν μὲ κόκκινη μελάνη, πρῶτα ὁ Ἀχιλλέας καὶ ὕστερα ὁ Δημήτρης. Φωτοτύπησα τὶς δυὸ σελίδες δυὸ φορές κι ἔδωσα ἀπὸ ἓνα φωτοαντίγραφο στὸν καθένα τους, λέγοντάς τους μαζί, πὼς αὐτὴ ἡ μέρα “ἦν ἐποίησεν ὁ Κύριος” εἶναι μιὰ ἱστορικὴ μέρα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καὶ Ψαλτικῆς Τέχνης στὴν Ἑλλάδα μας καὶ νὰ τὴν θυμούνται. Σφίξαμε καὶ τὰ χέρια μας καὶ ἀλληλοσπαστήκαμε συγκινημένοι.

Αὐτὴ ἡ εὐλογημένη ἀνάπτυξη τοῦ γνωστικοῦ ἀντικειμένου τῆς “Βυζαντινῆς Μουσικολογίας – Ψαλτικῆς Τέχνης” ἔχει τὴν ἀκόλουθη εἰκόνα.

ΤΟΜΕΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Μ α θ ἡ μ α τ α

Α΄ Κύκλος (τριετής)

Υποχρεωτικά [μαθήματα Κορμού] (Υ) 4

Εισαγωγή στη Βυζαντινὴ Μουσικολογία

Χρονοτοπογραφία τῆς Ψαλτικῆς Παραδόσεως

Προθεωρία τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης

Θεωρία καὶ Πράξη τῆς Οκτωηχίας

Υποχρεωτικά Επιλεγόμενα [μαθήματα Βάσης] (ΥΕ) 2

Ορθογραφία τῆς Ψαλτικῆς Σημειογραφίας

Βυζαντινὴ Λειτουργικὴ καὶ Τελετουργικὴ

Ελεύθερα Επιλεγόμενα (ΕΕ) 2

Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία

Ψάλτες καὶ Χοροὶ Ψαλτῶν

Υποχρεωτικά Συγγραφικά - Σεμινάριο (ΥΣ) 1

Το Ψαλτήρι του Δαβίδ στη Βυζαντινή Μελοποιία
Τα Είδη της Βυζαντινής Μελοποιίας

Β' Κύκλος (διετής)

Υποχρεωτικά Ειδίκευσης (ΥΕιδ.) 6

Βυζαντινή Σημειογραφία και Παλαιογραφία
Ψαλτική Μελοποιία και Μορφολογία Α'
Ψαλτική Μελοποιία και Μορφολογία Β'
Ιστορία της Ψαλτικής Τέχνης Α'
Ιστορία Ψαλτικής Τέχνης Β'
Ελληνική Ρυθμοποιία

Υποχρεωτικά Πρακτικά Επιλεγόμενα (ΥΠΕ) 6

Θεωρία και Πράξη της Ψαλτικής Τέχνης Α'
Θεωρία και Πράξη της Ψαλτικής Τέχνης Β'
Εκφωνητική Σημειογραφία και Πράξη
Εξήγηση της <Ψαλτικής> Σημειογραφίας
Ηλεκτρονική Χρήση της Ψαλτικής Σημειογραφίας
Έντυπα Ψαλτικά Βιβλία

Υποχρεωτικά Συγγραφικά - Σεμινάριο (ΥΣ) 1

Κριτική Έκδοση Ψαλτικών Μελοποιημάτων
Θέματα Ψαλτικής Ερμηνείας
Συνδρομητές ...

Κάναμε κι ένα ύπολογισμό, για τὸ πόση διδακτικὴ δουλειὰ πρέπει νὰ κάνουμε τρεῖς ἄνθρωποι, ἐγώ, ὁ Ἀχιλλέας καὶ ὁ Δημήτρης· τρεῖς διδάσκοντες θὰ ἔχουν ἀνὰ ἐξάμηνο τουλάχιστον ὑποχρέωση νὰ διδάξουν ἀπὸ τρία μαθήματα, ὅταν τὸ Πρόγραμμα θὰ εἶναι σὲ πλήρη ἐξέλιξη, κατὰ τὸ πέμπτο ἔτος λειτουργίας του. Ἄν εἶναι τέσσερεις οἱ διδάσκοντες θὰ ἔχουν ἀπὸ δύο τουλάχιστον μαθήματα. Αὐτὸς ὁ ὑπολογισμὸς μᾶς ἔφερε μπροστὰ στὸ δέμα τῆς ἀνάγκης προκηρύξεως τῆς μιᾶς προγραμματισμένης θέσεως γιὰ τὴν Βυζαντινὴ Μουσικολογία, καὶ εἶπαμε στὸν Δημήτρη νὰ

κάνει τὸ σταυρό του καὶ νὰ ἐτοιμάζεται καλά, γιατί μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν καὶ συνυποψήφιοι ὅταν προκηρυχθῇ ἡ δέση. Κι εἴπαμε ἀκόμη πὼς θὰ φροντίσουμε, στὸ πλαίσιο τῆς ἰσόρροπης ἀνάπτυξης τῶν Τομέων, νὰ διεκδικήσουμε καὶ μία ἀκόμη δέση στὸ ἄμεσο μέλλον. Κι ἔχει ὁ Θεός.

Τὸ ἀπόγευμα ἢ βράδι τῆς ἴδιας μέρας, πάντως μὲ τὴν ἴδια ἡμερομηνία, 9 Ἀπριλίου 2002, ὁ Ἀχιλλέας δακτυλογράφησε στὸν ὑπολογιστή του τὸ πρόγραμμα διαστρωματωμένο κατὰ ἐξάμηνα καὶ κατὰ τοὺς δύο κύκλους. Ἔτσι, ὡς Τομέας Βυζαντινῆς Μουσικολογίας εἴμαστε ἕτοιμοι γιὰ τὴν τελικὴ ρύθμιση τοῦ συνόλου Προγράμματος σπουδῶν τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν.

Θὰ ἤθελα, ἀκόμη, νὰ σημειώσω, γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πράγματος, καὶ λίγα σχετικὰ μὲ τὴν ἀτελέσφορη πολύμηνη συζήτηση γιὰ τὴν ἴδρυση τῶν τριῶν - τεσσάρων Ἐργαστηρίων στὸ Τμήμα μας, καὶ τὴν στροφή μας νὰ προχωρήσουμε πρῶτα στὴν διάκριση - χωρισμὸ τῶν γνωστικῶν ἀντικειμένων τοῦ Τμήματός μας σὲ τέσσερις Τομεῖς.

Ἐδῶ δὲ μποροῦσα νὰ γράψω πολλά, γιατί ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ἀπ' τὴν ἴδρυση καὶ λειτουργία τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν μέλημά μου ἦταν ἡ διαφύλαξη ἑνὸς μεγάλου μέρους τῆς ἐπιστήμης τῆς Μουσικολογίας ὡς “Ἑλληνικῆς Μουσικῆς” στὴ διαχρονικότητά της, δηλαδὴ Ἀρχαίας - Βυζαντινῆς - Νεοελληνικῆς, μὲ τὴν παράπλευρη πάντοτε Δημοτικὴ Ἑλληνικὴ Μουσικὴ. Ἡ προσπάθειά μου αὐτὴ ἀπέρρευε καὶ ἀπ' τὴν ἰδρυτικὴ διαγνώμη τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, –εἶναι γραμμμένη, ἄλλωστε, στοὺς Ὁδηγοὺς Σπουδῶν–, καὶ στάθηκε ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ μαθημάτων στὸ Πρόγραμμα μὲ σαφῆ ὁρολογία τοῦ κάθε εἴδους Μουσικῆς, δηλαδὴ Ἑλληνικῆς, ἢ Δυτικῆς - Εὐρωπαϊκῆς, ἢ Ἀνατολικῶν Μουσικῶν Πολιτισμῶν, κλπ., ἄρα καὶ στὸ θαναταστὸ εὔρος γνωστικῶν ἀντικειμένων τῆς Μουσικολογίας γενικά. [Βλ. εἰδι-

κότερα τὸ κεφάλαιο «3. Φυσιογνωμία καὶ λειτουργία τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν. § 3.1 Τὸ ἐπιστημονικὸ ἀντικείμενο τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν», στὸν πρῶτο Ὁδηγὸ Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημιακοῦ ἔτους 1991-1992, σελ. 24-26].

Ἡ σκέψη εἶναι ἀπλῆ· ὑπάρχει, καὶ ὑπῆρχε ἀνέκαθε, ἡ Ἑλληνικὴ Μουσικὴ, καὶ ὑπάρχουν ἑκατέρωθεν ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἢ Δυτικὴ Μουσικὴ καὶ οἱ Ἀνατολικὲς Μουσικές. Ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ τοῦ καδέτου σχήματος θέλει τόλμη· κι ἐγὼ τὸ τόλμησα. Καὶ βέβαια, τὸ καδένα ἀπ’ αὐτὰ τὰ τρία, παρμένα γεωγραφικά καὶ κάθετα, μουσικὰ μεγέθη πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν καὶ διδαχθοῦν μὲ τὴν ὀριζόντια μεθοδολογία ποὺ ἀνέπτυξε ἡ διεθνὴς ἐπιστῆμη τῆς Μουσικολογίας· δηλαδὴ μὲ τίς μεθόδους τῆς Ἱστορικῆς Μουσικολογίας, τῆς Συστηματικῆς Μουσικολογίας, τῆς Θεωρητικῆς καὶ Αἰσθητικῆς, τῆς Μουσικοπαιδαγωγικῆς κλπ. Ἄν γνωρίζουμε τὴν Ἱστορία τῆς Δυτικῆς Μουσικῆς, – ἢ ὅπως μέχρι τώρα ὑποστήριζαν “τῆς Μουσικῆς”, χωρὶς κανένα προσδιορισμό–, τὸ ἴδιο πρέπει νὰ κάνουμε καὶ γιὰ τὴν Ἱστορία “τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς”, τὴν Ἱστορία “τῆς Ἑλληνικῆς Δημοτικῆς Μουσικῆς”, τὴν Ἱστορία “τῆς Ἀραβοπερσικῆς Μουσικῆς”, καὶ τὰ ὅμοια, γιὰ ὅλα τὰ μαθήματα. Δηλαδή, “Μορφολογία τῆς Δυτικῆς Μουσικῆς” – “Μορφολογία τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς” κλπ. Καὶ ἂν γιὰ τὰ Πανεπιστήμια τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἡ Μουσικολογία χωρίζεται ἐπιστημολογικὰ σὲ Ἱστορικὴ καὶ σὲ Συστηματικὴ Μουσικολογία, μὲ ἀντικείμενο ἐρέυνης τὴν λεγόμενη κλασσικὴ ἢ Εὐρωπαϊκὴ Μουσικὴ, καὶ στοιβάζουν στὸν κλάδο τῆς Ἐθνομουσικολογίας ὅλες τίς ἄλλες Μουσικές τοῦ Κόσμου, κι ὅλους τοὺς ἄλλους κόσμους τῆς Μουσικῆς, καὶ σ’ αὐτὲς περιλαμβάνουν καὶ τὴν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Μουσικὴ σὲ δυὸ - τρεῖς σελίδες καὶ τὴν Βυζαντινὴ σὲ μία τὸ πολὺ δύο σελίδες, δὲν πρέπει καὶ δὲν μπορεῖ γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες νὰ ἰσχύει ἓνα τέτοιο μουσικολογικὸ σχῆμα. Ἡ Ἑλληνικὴ Μουσικὴ στὴν διαχρονικότητά της εἶναι ὄρος μεγαλώτατο καὶ τῆς ἀξίζει ἓνα ὀλόκληρο Τμῆμα Μουσικολογίας. Ἐπειδὴ ὅμως κάτι τέτοιο αὐτοὺς τοὺς καιροὺς εἶναι ἀνέφικτο, κι ἐπειδὴ ἡ Εὐρωπαϊκὴ - Δυτικὴ Μουσικὴ εἶναι μιὰ

παγκόσμια Μουσική, ἡ διάκριση τοῦ δικοῦ μας Τμήματος παίρνει ἄλλες διαστάσεις. Θὰ ἐρευνᾶ α) τὴν Ἑλληνικὴ Μουσικὴ, β) τὴν Εὐρωπαϊκὴ - Δυτικὴ Μουσικὴ, καὶ γ) τὴν Ἐθνομουσικολογία γιὰ τὶς Μουσικὲς κυρίως τοῦ Ἀνατολικοῦ Κόσμου, ἀλλὰ καὶ γενικὰ τῶν ἄλλων λαῶν.

Αὐτὲς οἱ σκέψεις πέρασαν καὶ κατὰ τὶς συζητήσεις στὴν Προσωρινὴ Γενικὴ Συνέλευση, μὲ Πρόεδρο τὸν Πρύτανη τότε Μ. Σταθόπουλο, καὶ ἰδρύθηκαν τρία Ἐργαστήρια: Ἐργαστήριο Δυτικῆς Μουσικῆς, Ἐργαστήριο Ἑλληνικῆς Μουσικῆς καὶ Ἐργαστήριο Ἀνατολικῶν Μουσικῶν. Τὰ Ἐργαστήρια αὐτὰ δυστυχῶς δὲν ἐνεργοποιήθηκαν τότε, γιὰτὶ εἴχαμε ἄλλες προτεραιότητες καὶ γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχε ἀρκετὸ Καθηγητικὸ προσωπικό. Δὲν ὑπῆρχε καὶ ὁ σχετικὸς χῶρος γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν Ἐργαστηρίων. Ἀργότερα, μὲ τὴν ἐκλογή τοῦ Χ. Σπυρίδη γιὰ τὴν Μουσικὴ Ἀκουστικὴ καὶ Πληροφορικὴ, σὲ σχετικὲς συζητήσεις νὰ ἐνεργοποιήσουμε μὲ Κανονισμοὺς τὰ Ἐργαστήρια, προέκυψε ἡ ἀνάγκη συστάσεως καὶ ἑνὸς ἄλλου Ἐργαστηρίου, Ἐργαστηρίου Ἀκουστικῆς. ...».

Ἡ συνέχεια εἶχε πολλὰς ... συνέχειες σὲ πολλὰς συνεδριάσεις γιὰ νὰ φτάσει στὸ σημερινὸ πλαίσιο σπουδῶν τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ περιφήμου “Ἀθῆνῃσι” Πανεπιστημίου.

~ Καὶ τὸ ΜΝΗΜΟΝΑΡΙ μου ἔχει συνέχεια ...

Καὶ τῷ Θεῷ χάρις!

Ἀθήνα, 27 Νοεμβρίου 2016

Γε
Α
Π

